

PROFESIONALIZACE, OBRANA A STRATEGIE

Ing. Josef JANOŠEC, CSc.

Omlouvám se za osobní úvod k problematice profesionalizace ve vztahu k zajištění obrany a bezpečnosti v České republice. Část mého odborného života po roce 1989 byla naplněna zpracováním prvních dokumentů i analýz, které se v této oblasti v našich podmínkách uskutečnily. I když na několik let zmizela profesionalizace z prvních stránek pozornosti, opět nastal čas, kdy z latentní podoby hledá cestu do veřejného povědomí.

Nové popisování již diskutovaných problémů je koloritem zpětného návratu k jakémukoliv tématu. Není pravděpodobné, že situace v případě profesionalizace dozná změn. Rád bych ukončil svůj osobní vstup vyjádřením přesvědčení, že je potřebné otevřít diskusi a seriózním přístupem zabezpečit, aby při rozhodování o této zajímavé a politicky poutavé otázce ovlivňovaly rozhodovatele zejména znalosti a aby se všechny zúčastněné strany vyjadřovaly k pojmům, které alespoň podobně pojímají.

Profesionalizace

Pojem profesionalizace je dlouhodobě spojován s představou vytváření profesionální armády. Není již tolik zvažován a formulován v souvislosti s celým systémem obrany a bezpečnosti státu. V tomto smyslu bude vhodné rozvést diskusi podrobněji. Profesionalizace je zejména proces. Charakterizuje změnu neplně profesionálního stavu na stav plně profesionální.

Pojem nemá v České republice světovou premiéru. Profesionální armády byly již před více než dvěma tisíci roky. Ve dvacátém století existují postupy, kdy byly uskutečněny procesy profesionalizace v soudobých vojenskopolitických a branně bezpečnostních systémech. Existující zahraniční zkušenosti však mohou vytvořit pouhý rámec některých částí našeho procesu profesionalizace.

V dějinách, které jsou vázány k období po 2. světové válce, jako první řešili profesionalizaci ve Velké Británii. Plně profesionální armáda, tedy armáda bez konskripční služby, tam byla vytvořena v roce 1962. Další vývoj ve světě byl spojen s tímto přechodem o deset let později ve Spojených státech amerických. Tam byly podmínky ovlivněny válkou ve Vietnamu a hromadným odporem mladé generace k nástupu do základní vojenské služby.

Teoreticko – praktické pojetí profesionalizace tedy směřovalo ke změně principu výkonu vojenské služby z vynucovacího na dobrovolný. Ano. Základní vojenská služba

je nedobrovolným výkonem povinností, které jsou od občana vyžadovány k plnění služeb při zajištění obrany a bezpečnosti státu. Profesionalizací dochází ke změně principu u části příslušníků armády a tedy k přijetí principu nového, který by měl platit pro všechny příslušníky ozbrojených sil. V armádách smíšeného typu doposud byly skupiny příslušníků, které si zvolily vojenské povolání, ať v uniformě a nebo bez ní, jako svou profesi. Celkové početní stavy mírových a následně válečných sil však byly doplňovány nedobrovolníky, kteří v návaznosti na zákonodárství té které země procházeli základní přípravou na vojenské povolání, aby po stanovenou dobu byli připraveni nastoupit při vojenském ohrožení státu ke kvalifikovanému plnění svých závazků při obraně zájmů státu.

Variantnost řešení způsobu zajištění bezpečnosti a obrany státu z pohledu závazku občana k těmto činnostem je pestrá. Není to jen teoretická kalkulace možností, ale rovněž jejich logický model, který by měl umožnit v právních dokumentech formulaci takových základních vymezení, která v krajním případě umožní využití všech vojenských schopností státu, tedy jeho vojenského potenciálu. Občan, který je z hlediska právního řádu fyzickou osobou, může být mužem nebo ženou a z hlediska branných přístupů vedle identifikačních informací má tyto základní charakteristiky: věk, zdravotní stav, státní příslušnost, branecký poměr, zaměstnanecký poměr, vojensky využitelné schopnosti, znalosti a dovednosti, připravenost a povolatelnost.

Občan má k zajištění obrany a bezpečnosti státu možnost převzít dobrovolný nebo vynucený závazek. Celé spektrum těchto závazků naplňuje funkčně zajištění činnosti systému obrany a bezpečnosti státu. Tabulka č.1 uvádí druh, předmět a obsah možného závazku občana. Uvádí hlavní možnosti, které rovněž při realizaci naplňují prvky vojenského potenciálu státu. Žádné odpovídající vedení státu je nemůže přehlížet.

Tabulka č. 1

ZÁVAZEK	PŘEDMĚT ZÁVAZKU	OBSAH ZÁVAZKU
občanské minimum	všeobecná občanská práva k řešení krizových situací státu	<ul style="list-style-type: none"> - účast na branné přípravě v systému vzdělávání - účast v celoživotní přípravě obyvatel k zajištění bezpečnosti a obrany státu - chování občana v krizových stavech ohrožení bezpečnosti nebo existence státu
dobrovolný	k přípravě pro vojenskou profesi	<ul style="list-style-type: none"> - účast na jednotlivých stupních přípravy ve vojenském vzdělávacím systému (výcvik, střední školy, vysoké školy, kurzy, vědecká příprava – doma i v zahraničí) - účast na různých formách přípravy mimo vojenský vzdělávací systém (výcvik, kurzy, studium pro potřeby kvalifikovaného zajištění obrany státu) - aktivní činnost v občanských, sportovních, společenských organizacích, které působí na zvyšování přípravy pro výkon vojenské profese

ZÁVAZEK	PŘEDMĚT ZÁVAZKU	OBSAH ZÁVAZKU
	k výkonu vojenské profese	- uzavření závazku k aktivní službě v ozbrojených silách (na kratší nebo delší dobu) pro službu v uniformě nebo civilu - výkon vojenské profese v mírové službě, v krizových situacích a za války na vlastním území i v zahraničí
	k udržování vojenské profese po uplynutí aktivní služby	- udržování osobní připravenosti k výkonu vojenské profese v záloze armády při výkonu jiných profesí - předávání zkušeností novým aktivním profesionálům formou externí činnosti ve vojenském vzdělávacím systému
vynucený	k branné povinnosti před výkonem základní služby	- účast na branné přípravě na školách - absolvování branneckého výcviku a procedur přijetí do vojenské základní služby
	k výkonu základní služby	- výkon základní vojenské služby - výkon náhradní vojenské služby
	k záložní službě	- povinné účasti na cvičení záloh - zařazení do záloh armády
	k zajištění potřeb obrany	- povolání k účasti na vojenských činnostech v době míru - povolání k účasti na vojenských činnostech v krizových stavech a za války
mimo armádu	ke službě u policie a jiných složek zajišťujících obranu a bezpečnost státu	- jiné než vojenské činnosti zajišťující bezpečnost a obranu státu (policie, bezpečnostní a informační služby, civilní ochrana, hasičské a jiné záchranné sbory) - krizové štáby a řízení obrany na úrovni státu, nižších správních celků a obcí
	ke službě v zahraničí	- v diplomatickém sboru - v jiných službách, orgánech a organizacích
	ke službě u bezpečnostních agentur	- služba v nestátních orgánech a organizacích, které zajišťují bezpečnost občanů a objektů

Politické rozhodnutí, které povede ke vzniku profesionální armády je jen částí uvedeného problému. Jestliže bychom chtěli objektivně stanovit, zda ano nebo ne, bude nutné kvantifikovat počty v jednotlivých složkách armády a systému obrany státu. Taková kvantifikace by měla směřovat k vyjádření vojenských schopností. Míry hrozeb a jejich rizik pak budou ty stavy misek vah, které mají být schopnostmi (silami) vyváženy.

I když existuje profesionální armáda, nemusí být zrušena všeobecná branná povinnost. To nic nemění na podstatě, že armáda je plně profesionální a ostatní složky obranného systému státu mají míru profesionalizace nižší.

Proces profesionalizace je vymezen dvěma základními body. První konstatuje charakteristiky výchozího stavu (V) a druhý stav konečný (K). Z hlediska profesionali-

zace ozbrojených sil nebo armády nemusí být v plánech, které jsou vytvářeny na konkrétní období, uváděna plná bezvýhradná profesionalizace, ale může být stanovena změna její míry, tj. poměru mezi celkovým počtem příslušníků armády a její profesionální složkou. Profesionalizace není jednorozměrný proces (změna její míry). Jen například v časoprostoru je její průběh z bodu V do K určen minimálně třemi souřadnicemi a časem v každém z bodů. Průběh trajektorie procesu profesionalizace nemusí představovat jen přímou spojnicí a proto pohyb stavu profesionalizace (stavová rovnice) je možné matematicko-logicky znázornit jako vícefunkční vztah.

První přiblížení k charakteristice současného stavu by mělo vyjádřit jaký je současný stav míry profesionalizace (v roce 1990, když byl vypracován první materiál o komplexním programu profesionalizace armády, byl tento poměr v tabulkových funkcích 0,37%, v reálném obsazení pak přibližně 0,42%). Stav se změnil, dnes je v AČR přibližně 0,5%. To je ovšem charakteristika jednorozměrná, která nesleduje další stránky procesu.

V následujícím výčtu jsou vyjmenovány základní stránky profesionalizace:

A. Politické a vojenskopolitické stránky se týkají otázek připravenosti politiků a politických subjektů ve vnitrostátním a mezinárodním rozměru na přijetí této myšlenky a názorech na uskutečnění změn. Politika má rozměr výkonu státní správy (tj. stanovení strategií, koncepcí i zabezpečení finančních zdrojů), zákonodárné moci (schvalování příslušných úprav zákonů nebo nových právních předpisů), prosazení vztahu k veřejnosti (vysvětlování občanům a v zahraničí, reagování na zpětné podněty), ale taky kontroly. Samostatnou stránkou je justice.

Politika, která navíc zahrnuje demokratický princip a měla by plnit zpětnovažební funkci ke všemu obyvatelstvu, je pověřena přijímáním rozhodnutí k budoucí orientaci způsobu zajištění bezpečnosti a obrany. Je legitimní složkou společenského dění v jejíž odpovědnosti je přijetí rozhodnutí o vzniku profesionální armády.

V podmínkách České republiky roku 2001 zřejmě bude profesionalizace použita jako součást předvolebního boje, jako vhodný pozitivní argument. Nebezpečím pro budoucí praxi je, že profesionalizace nebude dostatečně vysvětlená a stane se předmětem různých spekulací.

Vojenskopolitická stránka má výrazný mezinárodní rozměr, v němž je určující tendence partnerských členských států v NATO s rostoucím počtem plně profesionálních armád. Má však rovněž vnitrostátní rozměr, který odráží řadu aspektů, včetně vztahu k vojenské službě u branecké populace a demografického vývoje, který neodiskutovatelným způsobem omezuje možnosti zajištění obrany. Existuje navíc nepopularizovaný obecný předpoklad, že nebudou výdaje na obranu zvyšovány nad 2,2 % HDP.

B. Vojenské stránky obsahují návaznost na tendence ve vojenské oblasti, tj. ve vztahu na mezinárodní vývoj vojenství. Pro Českou republiku je určující vojenská spolupráce a standardizace v NATO a integrace vojenských struktur Evropské unie.

Mají svůj konkrétní účinek v oblasti návrhu organizačních struktur, změny jejich poslání a rovněž kvality výkonu vojenských činností. Smyslem profesionalizace je dosáhnout vyšších vojenských schopností, profesionálních dovedností, snížení ztrát, způsobených neprofesionálním výkonem vojenských funkcí, úsporu ve vzdělávání a odborné přípravě (prezenční voják potřebuje školení v půlročním cyklu, profesionál absolvuje kurz např. 1 za pět let), spolehlivost v trvalé kvalitní úrovni plnění povinností. Profesionalizace se promítá do profesionality jednotlivců, do jejich profesionálního vystupování. Má konkrétní účinek na vojenskou strategii, operační umění a taktiku. Vyžaduje změnu pojetí přechodu na krizový a válečný stav z hlediska příprav a povolávání záloh a zajištění obrany v obcích a vyšších správních celcích. Ujasnění struktury sil a způsobu zajištění obrany státu pod národním velením. Vyžaduje změnu pojetí výcviku a udržování vojenských dovedností v profesionálních útvech. Vyřešení strážních služeb, střežení významných objektů, služeb zajišťujících život útvarů, finančního, materiálního, ubytovacího a dalšího zabezpečení.

Plně profesionální armáda znamená změnu vztahů mezi vojáky a změnu výkonu služby, která se stává povoláním. Odlišně se projeví i v logistice a zabezpečení. Vyvolává potřebu systémové změny přípravy záloh, rotace ve funkcích, jasná kariérní pravidla, přesné formulování vstupních a výstupních podmínek. Zvláště zajímavý je vztah profesionála ke zbraňovým systémům, zbraním a technice. Samostatná je problematika vzdělávání a vojenského systému vzdělávání ve prospěch profesionálního systému obrany státu, ozbrojených sil a armády v kontextu pokračující evropské integrace vojenského zajištění obrany. Na významu nabývají problémy přechodu z civilní na vojenskou a z vojenské na civilní životní dráhu.

Současní vojenští profesionálové již zajišťují výkon služby v zahraničí a to jak ve struktuře vlastních, tak spojeneckých vojsk, působí ve štábech aliance, v misích OSN, NATO, OBSE a v orgánech kontroly zbrojení a odzbrojení. Tato činnost se stane jedním z předpokladů postupu v profesionální kariéře na rozdíl od současné „možnosti“.

Ve výčtu vojenských stránek profesionální armády nelze pominout rozvoj vojenské vědy, obranného výzkumu a vývoje, obranných technologií, informatizace a komputelizace při zajišťování bezpečnosti a obrany státu. V současných profesionálních armádách je formulování zadání pro vojenský výzkum a podíl na experimentálním i praktickém řešení problémů spojených s novým vojenskovědeckým poznáním součástí povinností velitelů, štábů, výzkumných zařízení i škol. Pokrok informatizace a informačních technologií se promítl do požadavku na „počítačovou gramotnost“, schopnost tvořivě využívat možnosti současných zbraní a technických prostředků. Nový obsah dostal pojem „informační válka“. Prostředky do této oblasti vynakládané jsou nezanedbatelnou součástí vojenských rozpočtů.

Některá z činností již mají plně profesionální charakter, jiné však dosud ne. To představuje konkrétní soubory úkolů, které bude nezbytné na teoretické i praktické úrovni při realizaci procesu profesionalizace dořešit.

C. Stránky zdrojů navazují na praxi ověřenou skutečnost, že žádný proces, který znamená systémovou nebo jen dílčí změnu, není možné realizovat bez důsledného kalkulování potřebných zdrojů ekonomických, hospodářských, lidských, materiálových i organizačních. Zdroje vždy představovaly limitující podmínky, protože zpravidla neumožňují realizovat představy v plném rozsahu.

V podmínkách České republiky jsou významným omezením představ o budoucím způsobu zabezpečení potřeb bezpečnosti a obrany státu problémy spojené s demografickým vývojem. Byly podrobně analyzovány Sekcí personální a sociální politiky MO a dokumentují možné důsledky pro řešení systému obrany státu a profesionalizaci.

U profesionalizace je vžitá názorová hladina, že je dražší než provoz smíšené armády. Již v počátku si dovolím polemizovat s tímto tvrzením, protože jsem přesvědčen, že neodpovídá plně skutečnosti. Jestliže například tvrdím, že automobil s naftovým motorem je dražší než s benzínovým, pak hovořím asi o pořizovací ceně, ale ne o provozních nákladech. Ty jsou nižší, zejména vzhledem k nižší spotřebě.

Co je tedy nákladnější u profesionalizace? Průměrná částka na jednoho profesionála. Ta ale nepředstavuje náklady na zabezpečení obrany a bezpečnosti. Jen její jednu část, jednu položku. Zvýšením míry profesionalizace budu například potřebovat menší počet instruktorů pro výkon funkcí, protože školení budu pořádat např. jednou za pět let včetně zabezpečovacího personálu. Uspořeny budou funkce na okresních vojenských správách, protože něco mohou převzít orgány matriky a nábor na území ČR mohou zvládnout 2 až 3 náborová střediska profesionálů. Dojde ke snížení ztrát vzniklých z neodborného zacházení s vojenskou technikou a zbraňovými systémy. Úspory vyplynou ze snížení nezbytných počtů posádek a udržování jejich ubytovacích kapacit.

Asi se těmito problémy nebude muset zabývat ani tolik referentů na generální štábu AČR a Ministerstvu obrany ČR.

Jinými slovy řečeno **profesionalizace je cestou zefektivněním procesů a statutárních činností** a jejím přínosem, v případě racionálního uskutečnění, musí být úspora lidí (zejména v obslužné a zabezpečovací oblasti), úspora nákladů v souhrnu na zabezpečení provozu obrany a bezpečnosti státu, i když se nemusí projevit ihned, ale rozhodně se projeví v dlouhodobějším horizontu, úspora materiálových nákladů a posílení profesionality i prestiže profesionalizované oblasti (armády, systému obrany státu). Souhrnně přinese úsporu zdrojů.

D. Stránka vědy, obranného výzkumu, vývoje, obranných technologií a informatizace se dělí do dvou oblastí. Prvá je spojená s obdobím přípravy procesu profesionalizace a druhá se zabezpečením průběhu a činnosti profesionálních složek. Příprava předpokládá rozsáhlou a přesnou analytickou činnost, rozpracování komplexního programu nebo plánu profesionalizace. Ten by měl stanovit uzlové body jako soubor konkrétních dosažitelných cílů s jasnými kontrolovatelnými opatřeními,

kteřé je ve všech souvislostech naplní. V návaznosti na ekonomické, sociální, právní, vojenské a jiné aspekty by měl rovněž navrhnout časovou posloupnost činností.

Proč je tato problematika významná, to vyplývá z důsledků procesu vzhledem k jeho komplexnímu působení. Dobře naplánovaná a rozpracovaná orientace výzkumné podpory včas připraví realizaci a promyšlení všech možných aspektů činnosti plně profesionální armády v konkrétních mezinárodněpolitických, společenských, technických, právních, ekonomických, vojenských i sociálních podmínkách. Jedině vědecky podložený přístup může při nedostatku zdrojů zajistit ekonomicky efektivní fungování profesionální armády, která bude v mezinárodním vojenském prostředí působit jako vysoce kvalitní a kvalifikovaný prvek v systému obrany České republiky.

Profesionalizace a obrana

Co je smyslem uskutečnění procesu profesionalizace, to můžeme shrnout do stručného konstatování: **zajištění profesionálně kvalifikované obrany státu**. To znamená zajištění této obrany vojenskými profesionály, ne amatéry a nebo „učni“. Profesionalizace bude zřejmě v politických debatách vysvětlována zejména jako proces, který přinese zrušení výkonu základní vojenské služby. Je to sice politicky líbivé, ale není to nejpodstatnější přínos profesionální armády pro život a obranu České republiky a jejich občanů.

Odpovědné je zamyšlení nad tím, **co z hlediska současného nebo minulého stavu zajišťování obrany nebude armádou zabezpečováno**, tj. které funkce budou nahrazovány jinými prostředky nebo nebudou plněny, případně budou transformovány do jiných podob. Půjde zejména o následující:

- evidence branců a branecké populace, bude však vedena evidence profesionálních funkcí a zájemců o jejich vykonávání;
- všeobecná příprava obyvatelstva na činnost při vojenském ohrožení a základní vojenská příprava části populace;
- příprava části mužské populace na profese potřebné při vojenských činnostech (pracovní adaptabilita - mnozí vojáci v základní službě získali druhé nebo rozšířili stávající profese včetně základní vojenské přípravy, které mohli uplatnit i v civilním životě);
- výchova branecké a vojenské populace k obraně státu, demokracie, vlastenectví, odpovědnosti, vytrvalosti, odhodlanosti a ochotě obětovat i svůj život (adaptabilita na krizové situace);
- doplňování základních kulturních, sociálních, hygienických, zdravotních a životních návyků u části mužské populace (sociální adaptabilita);
- aplikace operační přípravy státního území v konkrétních teritoriálních podmínkách;
- vytváření vojenských zásob mimo potřeb profesionální armády atp.

Většina z uvedených funkcí bude znamenat zejména oslabení vlivu na široké spektrum obyvatelstva, které by se dílčím způsobem mohlo na zajišťování obrany podílet. Vynechání některých funkcí bude zřejmě odpovídat změně vojenskopolitického klimatu ve společnosti a jejich obnovení, bude-li kdy potřebné, může být aktivováno až v době nárůstu krize. Přechodem k profesionální armádě se změní vztah společnosti k obraně a protože podle kompetenčního zákona je za koordinaci přípravy České republiky k obraně odpovědno ministerstvo obrany, je v jeho zájmu zachování schopnosti mobilizovat vojenské schopnosti v případě krajní nouze.

Mnohem významnější než zrušení výkonu základní vojenské služby by mělo být dosažení takového stavu, kdy by si každý občan uvědomil, že má vztah ke svému bydlišti, že se cítí v případech vojenských i nevojenských ohrožení odpovědný za svůj život, za životy svých bližních, svých spoluobčanů. Že i bez zákonných příkazů bude cílevědomě usměrňovat své aktivity do oblasti všeobecné připravenosti na konání v nenormálních stavech tak, aby nedocházelo k ohrožení životů, majetků, kulturního dědictví, demokratických práv a svobod. Proto jsem přesvědčen, že s uskutečněním procesu profesionalizace musí být propojen proces posílení branného vědomí a odpovědnosti. Ten by měl u jednotlivých skupin obyvatelstva dosáhnout následujících cílů na podporu zkvalitnění obrany České republiky:

- u těch, kdo působí v politické sféře by měl směřovat k objasňování významu obrany, prosazování společenského i finančního ocenění profesionálů a k potlačování ambicí pro násilné řešení sporů s použitím vojenské síly;
- u těch, kdo jsou profesionály by měl posílit jejich hrdost a odpovědnost za profesionalitu výkonu svých funkcí;
- u těch, kdo jsou při svém povolání v zálohách armády by měl přispět k dobrovolnému udržování vojenských dovedností a schopností;
- u těch, kdo jsou dalšími daňovými poplatníky by měl posílit jistotu, že jsou prostředky efektivně využívány pro dlouhodobé zajištění osobní i společenské bezpečnosti a že tato bezpečnost je pro prvotní odrazení agrese a pro odstrašení případného agresora zajištěna;
- u těch, kdo jsou dalšími občany (děti, důchodci a další) by měl posílit pocit, že v případě krizových stavů bude profesionální armáda a systém obrany státu chránit jejich životy a zajistí obranu, v míru bude představovat společensky velmi prospěšné a profesně vysoce náročné uplatnění.

Předmětem této části zamyšlení je vztah profesionalizace k zajištění obrany. Profesionalizace je společensky umístěný proces, který vyžaduje určitý čas k uskutečnění. Má svůj začátek a konec můžeme identifikovat jako stav, kdy armáda – složka ozbrojených sil – nebude vykonávat svou činnost s vojáky v základní službě. Obranu můžeme pojmenovat jako reakci na akt ohrožující poklidný mírový vývoj státu. Tedy po dobu procesu profesionalizace může několikrát vzniknout potřeba použít existující síly k obraně a druhý pohled nám umožní představit obranu v době plně profesionální armády, tedy již po procesu profesionalizace.

Profesionalizace a strategie

Vztah procesu profesionalizace a strategie je možné diskutovat z více pohledů, které jsou závislé na vysvětlení obou pojmů. Profesionalizaci ve stádiu vzniku, průběhu, konce, kdy je již profesionální armáda a strategii v pojetí rozvoje armády, rezortu obrany, systému obrany státu. Vztah profesionální armády a vojenské strategie je v České republice specifický. Vojenská strategie jako součást vojenského umění je vojenskovědní a vojenskopraktickou disciplínou, ale současně je takto pojmenován i vojenskopolitický dokument.

Strategie je plán, který má zajistit perspektivní a koncepční rozvoj konkrétní oblasti. Není krátkodobým, ale dlouhodobým výhledem. Jejím předmětem je stanovování cílových stavů a postupů k jejich dosažení.

A. Profesionalizace a strategie rozvoje armády. Zvláštností je, že profesionalizace je strategií personálního rozvoje armády. Je to jeden ze základních přístupů, které mají napomoci dosahování kvalitních vojenských schopností. Je to však jen jeden z procesů, který by měl být řešen v návaznosti na související problémy, i když je procesem pilotním. Mezi souběžné významné procesy patří postupné naplňování cílů sil NATO, dosahování technické a technologické standardizace a naplňování dříve uzavřených modernizačních programů a závazků.

Strategie rozvoje armády by měla vycházet z přehledu možných hrozeb a ohrožení, z toho vyplývajících předpokládaných způsobů použití armády (někdy se používá pojem „misí“). Přizpůsobení vojenských požadavků a představ skutečným možnostem ekonomiky státu i rezortu obrany pak představuje složitý proces hledání optimalizujících kritérií a řešení. Kalkulace disponibilních finančních prostředků náleží k nejvýznamnějším produktům těchto úvah. Měly by umožnit stanovení limitů pro počty armády a zabezpečovacích složek. Část vojenských schopností státu může být přesunuta mimo profesionalizovanou armádu do jiných složek systému obrany státu, část může být řešena ve spolupráci s partnery v členských státech NATO, část může být bez náhrady zrušena. To jsou skutečnosti, které se mohou promítnout do strukturálních návrhů souvisejících s profesionální armádou.

V čem se promítnou? Zejména v profesní struktuře, která by měla být přehodnocena a nově posouzena z pohledu profilů vojenských profesionálů, předpokládaných rekručních zdrojů a přehodnoceného systému vojenského vzdělávání. Ono je zřejmé, že profesionálové k datu vzniku plně profesionální armády nebudou potřebovat celé spektrum přípravy, protože budou připraveni minulým systémem. Ale co bude za několik let? Které profese budou připravovány vlastním systémem, které v mezinárodním systému, jak daleko dosáhne proces evropské integrace. Které stupně vzdělávání budou zajišťovány v civilních školách? Jak bude zajišťován vědecký a vědeckotechnický rozvoj vojenství? To ale nejsou otázky profesionalizace, ale profesionální armády, které by měly být v předstihu vyřešeny.

Skutečností rovněž je, že armáda bude rozvíjet vojenské schopnosti i bez přechodu na profesionální stav. To jinými slovy znamená, že to není nezbytný proces. I v NATO jsou státy, které přechod na profesionální armádu nezvažují, ani neplánují (Německo, Turecko, Portugalsko, Dánsko, Norsko, Itálie, Polsko, ...).

B. Profesionalizace a strategie rezortu obrany. Armáda je základní složkou ozbrojených sil, ale není jediným prvkem zajišťujícím poslání stanovené rezortu obrany kompetenčním zákonem. V její vojenské struktuře nejsou školy, výzkumná zařízení, opravárenské, stavebně ubytovací kapacity, další zabezpečovací složky, které naplňují komplex činností svěřených rezortu obrany. Základním postulátem efektivní činnosti rezortu je skutečně péče o armádu, ale strategie rezortu by měla být trochu širší. Měla by zahrnovat rovněž budoucnost svěřené státní správy a souvisejících oblastí, které vytvářejí interface mezi vojenskými složkami a politickým systémem.

V čem může profesionalizace ovlivnit strategii rezortu obrany? Zejména v procesech souvisejících s obranným plánováním, se zadáváním politických a odborných úkolů armádě a transferu požadavků armády do politické roviny. Profesionalizace ovlivní aktivitu výzkumných, vývojových i vzdělávacích zařízení ve prospěch rozvoje poznání procesu. Dosažení profesionální armády je jedním z principiálních cílů rezortu obrany.

C. Profesionalizace a strategie systému obrany státu. Strategii systému obrany státu by již neměl stanovovat rezort obrany. Měla by zahrnovat principiální přístupy k budoucímu zajišťování potřeb obrany České republiky. Měla by přinášet rozhodnutí o mezinárodní orientaci, o výstavbě jednotlivých prvků, které se podílejí na obraně státu. V této strategii hraje profesionalizace významnou roli po celou dobu přechodu k profesionální armádě. Tato strategie by měla přinést odpovědi na otázky reagující na zrušení armády smíšeného typu. Měla by mimo prostředky vyčleňované pro profesionální armádu zajišťovat jiné zdroje, které stát předpokládá spotřebovávat v případech krizí. Měla by posoudit postup evropské integrace a doporučit modernizační programy a projekty.

D. Profesionalizace a strategická koncepce NATO. Strategická koncepce NATO z roku 1999 nestanovuje profesionální armády jednotlivých členských států jako podmínku nebo předpoklad účasti na společných vojenských činnostech. Formuluje zejména potřebnou změnu vojenských schopností a dovedností, určuje požadavky na kvalitu vlastních sil v návaznosti na předpokládané změny charakteru vedení vojenských činností. Profesionalizace Armády České republiky by měla vytvořit podmínky pro ještě kvalitnější plnění úkolů, které vyplývají z předpokládaného použití celé armády, jejich vyčleněných složek a jednotlivců ve vojenských činnostech pod společným velením NATO.

E. Profesionalizace a bezpečnostní strategie České republiky. Bezpečnostní strategie České republiky je vojenskopolitickým dokumentem, který byl schválen po

doporučení Bezpečnostní radou státu vládou České republiky 22. ledna 2001. Tento dokument, který vznikl jako novelizace předchozí strategie z roku 1999, nezahrnuje politické zadání profesionalizace armády. Jestliže bude přijato rozhodnutí o profesionalizaci armády jako nejvýznamnější složky ozbrojených sil, pak nemá-li dojít ke znevážení struktury základních bezpečnostních a vojenskopolitických dokumentů, bude nezbytné Bezpečnostní strategii novelizovat.

F. Profesionalizace a vojenská strategie. Projednávaný vojenskopolitický dokument Vojenská strategie České republiky je hybridním materiálem, který zahrnuje i opatření, která přísluší prováděcím plánům. Tento dokument v původních návrzích nezahrnoval představy o vytvoření plně profesionální armády do roku 2010. I v tomto materiálu by se měla idea objevit.

Ve vojenské strategii podle chápání partnerů v NATO, která je vždy konkrétně spojena s vojenskou činností (tažením, oblastí ap.), bychom si měli uvědomit, že Česká republika nebude tvůrcem takovéto strategie, ale bude do konkrétní posloupnosti operací pouze vyčleňovat své síly. Mimo naše území mohou být vyslány jen profesionální vojenské celky, takže tato podmínka je splněna již v současném stavu. Proces profesionalizace se tedy těchto situací nedotkne.

Ve vojenské strategii jako součásti vojenského umění je profesionální armáda označením vynikajících kvalit vojenských schopností, je tedy určitou charakteristikou ozbrojených sil a systému obrany státu. Má vliv na vyčleňování těchto sil pro konkrétní použití, má vliv na celý systém rozpracování výcviku, přípravy a plánů použití, má vliv na přijímání variant bezpečnostního a obranného systému.

Závěr

V příspěvku profesionalizace, obrana a strategie byly shrnuty a diskutovány základní skutečnosti, které souvisí s realizací procesu profesionalizace armády. V první části, která se zabývá profesionalizací byly zvýrazněny problémy dobrovolnosti a nedobrovolnosti výkonu vojenské služby s poukázáním na základní stránky tohoto časově vymezeného a konečného procesu (politická a vojenskopolitická, vojenská, zdrojů, vědy, obranného výzkumu, vývoje, technologií a informatizace). V druhé části byla diskutována problematika vztahu profesionalizované armády a obrany při zvýraznění smyslu uskutečnění procesu, který je ve zkvalitnění obrany státu a důsledků na funkce, které profesionální armáda ve srovnání se smíšenou již plnit nebude. Ve třetí pak byla pozornost věnována vztahu profesionalizace k různým strategiím.

Proces profesionalizace by měl být uskutečněn tak, aby nebyla oslabena obrana a bezpečnost státu. Je procesem, který nemá jen národní, ale rovněž mezinárodní význam. Jeho uskutečnění bez výzkumné a vývojové podpory vytvoří nebezpečí nedokonalého provedení, které může přivodit nepřehlédnutelné ztráty. Profesionalizace je celospolečenským procesem, který bude na jedné straně vytvářet nové pra-

covní příležitosti, ale na druhé straně bude vyžadovat přijetí odpovídajících opatření v systému obrany státu a v jeho obranných, bezpečnostních i vzdělávacích aktivitách a iniciativách. Proces není vhodné uskutečňovat mimo rámec dopřesnění představ o evropské integraci.